

Signalementen

Venlo – Duisburg – Essen: Diatopische Untersuchungen zu den historischen Stadtsprachen im 14. Jahrhundert / Hildegard Weber. Heidelberg: Universitätsverlag Winter, 2003. – 477 p. (Germanische Bibliothek Band 14; Arbeiten aus dem Duisburger Graphematikprojekt, Band 1.) [Boek en CD-ROM] ISBN 3-8253-1447-2 Prijs € 89,—

De handelsuitgave van de dissertatie van Hildegard Weber naar de taal van Venlo, Duisburg en Essen in de veertiende eeuw sluit nauw aan bij de, voor de historische dialectgeografie, methodologisch vernieuwende onderzoeken van Arend Mihm en Michael Elmentaler. Zij beschrijven en analyseren minutieus en zeer gestructureerd de schrijfsystemen van verschillende schrijvers binnen bepaalde plaatsen, waarna het mogelijk wordt de onderliggende klanksystemen te distilleren.

Hildegard Weber heeft een corpus opgebouwd met oorkonden uit Venlo, Duisburg en Essen. Zij heeft per plaats de gebruikte grafieën geïnventariseerd en gekoppeld aan zogenaamde *Lautpositionen* (klankposities). Lautpositionen worden bepaald aan de hand van een klanketymologisch referentiesysteem op basis van het Westgermaanse vocaalsysteem, waarbij rekening gehouden wordt met de omgeving waarin de vocaal voorkomt (in open- of gesloten lettergreep, umlautpositie, enz.). Vervolgens was het mogelijk om de (schrijf)taal van de drie plaatsen kwantitatief te vergelijken.

Een belangrijke vraag in de studie van Weber is of de grenzen van het Hoogduits, het Nederduits en het Nederlands in de veertiende eeuw in het gebied tussen Venlo, Duisburg en Essen scherp aangegeven kunnen worden (zoals in het verleden wel werd aangenomen), of dat er in de Middeleeuwen nog geen scherp onderscheid tussen deze drie Continentaalgermaanse talen gemaakt kan worden. Moet men eerder denken aan een dialectcontinuüm met daarbinnen belangrijke schrijf- en dialectcentra? De sterk onderbouwde resultaten van Weber wijzen niet op een scherpe taalgrens, maar eerder op een dialectcontinuüm met glijdende overgangen.

Op de bijgeleverde CD-ROM staan onder andere de transcripties van alle oorkonden die gebruikt zijn binnen het onderzoek. Alleen daarom al is deze studie van belang.

Margit Rem

Taal kundig geregeld: een verzameling artikelen over Nederlandse grammatica's en grammatici uit de zestiende, de zeventiende en de achttiende eeuw / G.R.W. Dibbets. Amsterdam: Stichting Neerlandistiek VU; Münster: Nodus Publikationen, 2003. – 242 p. ISBN 3-89323-449-7 ISBN 90-726355-76-3 Prijs: € 23,—

Ter gelegenheid van zijn afscheid als hoogleraar 'Geschiedenis van de Nederlandse grammatica in West-Europese context' aan de (in december 2003 nog) Katholieke Universiteit Nijmegen heeft Geert Dibbets een selectie gemaakt uit de publicaties van zijn hand uit zijn 'Nijmeegse jaren'. Het resultaat is een bundel met elf artikelen. De onderwerpen die Dibbets in deze selectie chronologisch aan de orde stelt, lopen van de in 1584 gedrukte *Twe-spraack vande Nederduitsche letterkunst* tot en met Frans de Haes' *Nederduitsche Spraekkunst* uit 1764. Het belangrijkste thema is de Nederlandse taalkundige terminologie in relatie tot die in de buurlanden en -talen, in combinatie met het specifieke publiek dat de Nederlandse grammatici met hun leerboeken voor ogen hadden. Gebruikmakend van filologisch precisiewerk presenteert Dibbets heldere en zakelijke onderzoeksverslagen die nooit wijdlopijg worden. Juist zijn taal- en grensoverschrijdende benadering leidt tot een overtuigende interpretatie van de rol van de onderzochte teksten en taalonderzoekers en -onderwijzers, zodat de bundel een prachtige neerslag is van de leeropdracht die Dibbets in 1993 aanvaardde.

Karina van Dalen-Oskam

Evangelienharmonien des Mittelalters / Christoph Burger, August den Hollander & Ulrich Schmid (red.). Assen: Van Gorcum, 2004. – 156 p. (STAR-serie: 9) ISBN 90-232-4052-9 Prijs: € 45,—

Ondanks de overvloedige overlevering van evangelieharmonieën, teksten waarin de gegevens over het leven van Jezus uit verschillende teksten tot één lopend verhaal geredigeerd zijn, is er relatief weinig aandacht aan dit teksttype besteed. Met deze bundel willen de editores de aandacht vestigen op enkele aspecten uit de geschiedenis

van de evangelieharmonie en de context waarbinnen representanten ervan functioneerden. Ulrich Schmid leidt de bundel in met een beschrijving van de definities die in de verschillende onderzoekstradities worden gehanteerd en een overzicht van de belangrijkste standpunten in het onderzoek tot nu toe. In een tweede bijdrage gaat hij in op de harmonietraditie zoals die zijn neerslag heeft gevonden in de West-Europese Latijnse teksttraditie. Marc Vial onderzoekt de functie van Jean Gerson's *Monotessaron*, Charles Caspers behandelt laatmiddeleeuwse devotionele aspecten van evangelieharmonieën, liturgie en 'Leben-Jesu-Darstellungen'. August den Hollander presenteert een verkenning van de vorm en functie van Middelnederlandse evangelieharmonieën.

In deel II, 'Mittelalterliche Evangelienkommentare und Passionsharmonien' bespreekt Willigis Eckermann het veertiende-eeuwse evangeliecommentaar van Simon Fidati von Cascia en de manier waarop harmonisering hierin een rol speelt. Christoph Burger onderzoekt de passieharmonie *Die himmlische Fundgrube* van Johannes von Palz in de context van de praktische doelstellingen van de tekst: 'evangelisatie' met de nadruk op het lijdensverhaal. Hierbij betreft Burger ook de latere uitbreiding/bewerking die Johannes zelf van zijn werk maakte en de preken van zijn hand die in bewerkte vorm zijn overgeleverd. Het is jammer dat van beide in de titel van deel II genoemde teksttypen maar één representant behandeld kon worden; het is te hopen dat ze uitgebreider aan de orde zullen komen in vervolpublicaties van deze bundel.

Karina van Dalen-Oskam

Michiel de Swaen: *De gekroonde laars. Een vastenavondspel / Vertaald en toegelicht door Hubert Meeus.* Amsterdam: Atheneum – Polak en Van Genneep, 2003. – 108 p. (Griffioen.) ISBN 90-253-4979-x Prijs: € 7,50

Michiel de Swaens *De verheerlijkte schoenlappers of De gecroonde leersse* (Duinkerke, 1688) behoeft geen introductie. Het is een briljant vastenavondspel over een grap die de populaire keizer Karel V uithaalt met een eenvoudige onderdaan, vervlochten met de traditioneel-komische intrige van de dochter die een rijke man moet, en een jonge man wil trouwen. Alles komt goed. Humor uit een door en door patriarchale standenmaatschappij, maar nog altijd effectief. Deze uitgave biedt, in de traditie van de (inmiddels bijna afgesloten) Griffioen-reeks, een herspelde en

ook in meer opzichten gemoderniseerde tekst, met ruim voldoende woordverklaringen achterin voor wie precies wil weten wat een 'lichte tuit' is of een 'Jan-tast-sochte'. Het nawoord biedt een overzicht van leven en werk van De Swaen, dat zoals bekend veel meer omvat dan dit beroemde spel (en ook wel meer aandacht verdient), en een analyse van het stuk, speciaal gericht op de vraag waar de komische effecten in schuilen. Andere, meer 'tegendraadse' leeswijzen blijven hier buiten beschouwing, maar worden hier mogelijk nog eens door geïnspireerd. Het nawoord besluit met een aanduiding van de plaats van het spel in de komische toneelliteratuur van de periode: iets tussen een klucht en een blijspel in, op de grens tussen Franse en Nederlandse cultuur, in een geheel eigen toon.

Ton van Strien

J. Nooseman, *Beroyde Student en J. Noozeman, Bedrooge Dronkkaart, of Dronkke-Mans HEL / Met inleiding en annotaties uitgegeven door Ineke Grootegoed, Arjan van Leuvensteijn en Marielle Rebel.* Amsterdam: Stichting Neerlandistiek VU, en Münster: Nodus Publikationen, 2004. ISBN 90-72365-84-4 ISBN 3-89323-747-x Prijs: € 30,-

Het 'Woord vooraf' van deze uitgave laat geen twijfel bestaan over de doelgroep: 'Deze wetenschappelijke uitgave van de *Beroyde Student* en de *Bedrooge Dronkkaart* [...] is afgestemd op gevorderde studenten en afgestudeerden Nederlands.' Wie de annotaties bekijkt ziet dat lezers zonder een degelijke filologische opleiding (en interesse) hier inderdaad weinig te zoeken hebben, al durf ik niet uit te sluiten dat daar nog heel wat gevorderde en afgestudeerde neerlandici onder zijn: zoals het hier gebeurt krijgt men het vak nog maar zelden gedoceerd. Dat maakt deze aanpak natuurlijk niet minder waardevol, en hier valt veel te leren, vooral over zeventiende-eeuws taaleigen en over het bijbehorende onderzoeksapparaat. Ook de inleidende hoofdstukken, met name die over de thematiek (studentenleven, huwelijksmoraal, toverijgeloof) zijn informatief en adequaat als 'achtergrond', maar het accent ligt toch op de filologie. Een bezwaar vind ik wel dat het nogal veel van hetzelfde is: bij nagenoeg elke woordverklaring staat een verwijzing naar het *WNT*, en in het algemeen is de aandacht voor grammaticale en lexicografische kwesties zo overheersend dat de uitleg van de tekst er wel eens bij ondersneeuwt. Wat betekent de eerste zin van de opdracht van